

**Bellucci, Paolo, Maraffi, Marco,
Segatti, Paolo:**

**PCI, PDS, DS. LA TRASFORMAZIONE
DELL'IDENTITÀ POLITICA DELLA
SINISTRA DI GOVERNO**

Donzelli Editore (Interventi, n. 53), 178 s.,
bibliografie.

Trojice italských sociologů a politologů Paolo Bellucci (Università del Molise), Marco Maraffi (Università di Milano) a Paolo Segatti (Università di Trieste) se v sociologicky pojaté monografii pokusila o dílčí reflexi procesu transformace někdejší Italské komunistické strany (PCI; *Partito Comunista Italiano*), transformace vyjádřené dvojí změnou názvu – na Demokratickou stranu levice (PDS; *Partito Democratico della Sinistra*), resp. na Levicové demokraty (či Demokraty levice, *Democratici di Sinistra*, DS) – a změnou ideově-programové identity. Ve středu jejich pozornosti – jak ostatně ukazuje již podtitul knihy – se ocitl soubor problémů spjatých s transformací identity této významné italské politické formace, nazíraný především z vnitřní či „vnitrostranické“ perspektivy. Bellucci, Maraffi a Segatti zkoumají totiž identitu PDS a DS zejména – byť nikoli výlučně – ve vztahu ke kulturně-politické orientaci, názorům a postojům středních kádřů-funkcionářů (*quadri intermedi*), zachycených v sérii sociologických průzkumů pokrývajících období 1990–2000 (se zvláštním důrazem na období 1997–2000; ojediněle jsou zde ovšem použita i data z výzkumů z období před rokem 1989/1990): od XIX. národního kongresu PCI v r. 1990, přes dva kongresy PDS v letech 1997–1998 až po I. národní kongres DS v r. 2000. Téma politické identity Levicových demokratů autoři chápou poměrně široce, zahrnují totiž do jeho rámce jak otázky ideově-programového vymezení, resp. sebevymezení středních kádřů PDS a DS, jejich socio-kulturní *background*, vnímání politických tradic, jejich názory na žádoucí

organizační model strany a na povahu její vazby ke společnosti, na problém utváření předvolebních aliancí a souborné organizace levice, umístění DS ve stranicko-politickém spektru současné Itálie, stejně jako problematiku kulturně-politických preferencí funkcionářů Levicových demokratů v oblasti mezinárodních vztahů a zahraniční politiky. Takto široký tematický záběr se – přinejmenším z metodologického hlediska – neukázal jako nejlepší východisko, neboť se jednak negativně projevil v celkovém strukturování monografie, jednak záporně ovlivnil způsob pojednávání a především „propojování“ jednotlivých problémů, přispěl k nepřehlednosti použité argumentace a nakonec i k rozpačitému vyznění závěrů a hypotéz, předložených zmíněnou trojicí autorů. Na druhé straně je však zřejmé, že široký tematický záběr svým způsobem dodal práci Bellucciho, Maraffiho a Segattiho na čtivosti, tím spíše, že tato práce obsahuje řadu vskutku pozoruhodných dat, postřehů a dílčích interpretací. Bez zajímavosti není již sama základní perspektiva uplatněná autory. Bellucci, Maraffi a Segatti totiž považují DS (PDS) za „oběť své vlastní relativní síly“ (*partito vittima della sua relativa forza*; s. 40). Vyzdvihují v této souvislosti poněkud překvapivý fakt přetrvávajícího negativního sebevymezení „antikomunistických“ či antipostkomunistických italských voličů vůči PDS–DS; zatímco v r. 1985 54,3% dotazovaných uvedlo, že by nikdy nevolili PCI, v r. 1994 tak tomu bylo (v případě PDS) u 60% dotazovaných (v r. 1968 v případě PCI se jednalo o 64% dotazovaných; s. 30). Pro zmíněnou trojici autorů jde jednak o důkaz toho, že antikomunismus – na rozdíl od komunismu – není v Itálii ještě zdaleka mrtev (s. 30); jednak o potvrzení ambivalentního charakteru dědictví po Italské komunistické straně. Dědictví PCI se projevuje v tom, že PDS–DS je jednou z mála italských stran s relativně rozsáhlou, masovou základnou a s širokým sociálním zakořeněním, avšak Levicové demokráté musí za toto dědictví

nadále platit negativním obrazem u značné části veřejnosti a voličstva. Dědictví po PCI tedy zahrnuje – bez ohledu na ideologickou transformaci a dvojitou změnu názvu – prostě rovněž dědictví antikomunistických předsudků (s. 40). To však není zdaleka vše. Z hlediska deklarovaného přijetí a „zvnitřnění“ například principů tržního hospodářství se ukazuje, že toto „zvnitřnění“ je přinejmenším v některých aspektech problematické a že proměna ideologické báze strany způsobila u poměrně rozsáhlých sektorů kádrů i členské základny konfuzi a „križi identity“. Tato krize se projevuje – mimo jiné – v trvajících sporech o charakter vnitřní organizace strany a především o povahu její vazby ke společnosti. Ideálem většiny středních kádrů a členské základny zůstává strana-společnost (*partito-società*), která vyjadřuje sociální protest, mobilizuje a propůjčuje politickou totožnost, masová strana předpokládající a vyžadující rozsáhlou a strukturovanou organizaci. Paradoxně mezi nejhrošivější přívržence této – podle názorů autorů – „strany minulosti“ patří noví členové Levicových demokratů, kteří nezažili éru PCI; zatímco hlavní odpůrce modelu masové „strany minulosti“ je třeba hledat mezi příslušníky generačně starších profesionálních špiček DS; kteří naopak PCI prošli a právě proto jim tento model připadá již zastaralý a neefektivní (zvl. s. 89). Asi třetina delegátů DS (většinou právě profesionálních politiků a členů s bohatými organizačně-politickými zkušenostmi) dává přednost slibnější alternativě strany, která již rezignovala na přímou organizačně-politickou reprezentaci jednotlivých komponentů společnosti, s nimiž chce navazovat a udržovat volnější, zprostředkované vazby skrze *policy making* (s. 98). Faktem ovšem zůstává, že data předkládaná autory studie nesvědčí o nějaké rostoucí převaze „pragmatiků“ nad „ideology“, je tomu spíše naopak; v devadesátých letech a zejména v období 1998-2000 se prosazoval opačný trend, charakterizovaný rostoucí nostalgií po ztraceném modelu „strany

minulosti“ (s. 94). Zatímco na XIX. národním kongresu PCI v r. 1990 bylo možné 60,8% delegátů zařadit do kategorie „pragmatiků“ (a 37% do kategorie „ideologů“), na dalších kongresech PDS se podíl „pragmatiků“ snižoval, až se v roce 2000 na I. kongresu DS poměr sil obrátil a většinu získali „ideologové“ (54,1% vs 45,9%; s. 94). Toto zjištění do jisté míry kontrastuje s vyzněním práce, resp. dodává mu poněkud ironický ráz. Modernizace strany prosazovaná „pragmatiky“ je doprovázena silící nostalgií po starém modelu militantní masové strany, za všech okolností – a v podstatě za jakoukoli cenu – věrně svým principům. Bellucci, Maraffi a Segatti tedy vcelku oprávněně považují DS za stranu nacházející se ještě ve fázi přerodu, charakterizované výskytem směsice prvků kontinuity a diskontinuity. Diskuse o žádoucí formě strany (*partito „plurale“, „leggero“, „federato“*) uvnitř DS odráží především vágnost a nejistotu, doposud ne zcela uspokojenou poptávku po nové identitě, nové formě vnitřní organizace a nové vazbě strany ke společnosti. Bellucci, Maraffi a Segatti se netají svým kritickým postojem k „ideologům“ a zřetelně straní „pragmatikům“. Předpokládají, že většina Levicových demokratů bude nucena odmítnout obnovení tradičního „komunitaristického“ modelu, který – za daných okolností – může vyústit jen v kontrapozici společnosti pojímané (pravděpodobně přehnaně a mylně) jako atomizované a lodě-strany, plavící se proti proudu (s. 174). Jak bylo již naznačeno, na druhé straně autoři přiznávají, že značná část středních kádrů DS se nadále přiklání k tradičnímu pojetí funkcí strany ve společnosti a chce čelit expanzi atomizované společnosti s alarmujícím deficitem sociálního kapitálu prosazováním modelu strany-společnosti se všemi základními charakteristikami modelu masové strany, modelu, který je přitom, podle mínění autorů, v podmínkách atomizované společnosti odsouzen k úpadku (s. 98). Tyto rozpory ohledně směřování strany se projeví i v různých názorech na

vztah PDS-DS a Olivovníku, což se projevilo i v protikladných stanoviscích většinového proudu *Una grande sinistra, un grande Ulivo* (podporující Waltera Veltroniho) a názorového proudu *Nuova Sinistra* v roce 1999. Radikální levicové proudy se ovšem v zásadních otázkách směřování DS nijak výrazně neprosazovaly. Bellucci, Maraffi a Segatti v VII. kapitole (*Sinistra, centro-sinistra, centro*) ukázali na rostoucí převahu centristických sektorů Levicových demokratů. Na XIX. kongresu PCI v r. 1990 se ještě 71,3% delegátů definovalo jako „levice“, 25,7% jako levý střed (*centro-sinistra*) a 3% jako „střed“. V roce 1997 se tento poměr obrátil: 24,6% delegátů se vymezilo jako „levice“, 68,1% jako „levý střed“, 7,3% jako „střed“. Mezi delegáty I. kongresu DS v roce 2000 se jen 19,9% prohlásilo za „levici“, 73,6% se definovalo jako „levý střed“ a 6,5% jako „střed“. Tento trend vynikne, srovnáme-li jej se sebedefinováním reprezentantů Strany komunistické obnovy (PRC; údaje z provinčních federací PRC v r. 2000): 81,5% „levice“, 15,5% „levý střed“, 3% „střed“ (s. 116). Je však nutno dodat, že takové velmi zajímavé srovnání profilu delegátů DS a reprezentantů Komunistické obnovy je v monografii Bellucciho, Maraffiho a Segattiho – ke škodě věci – naprostou výjimkou. Absence srovnání PDS-DS s PRC neumožnila analýzu různých způsobů a především různých důsledků spojení původně nepochybně příbuzných, byť nikoli stejných postkomunistických zdrojů politické legitimace, s různě vydatnými zdroji volební mobilizace a s různou individuální i kolektivní stranicko-politickou sebeidentifikací. Dalším nedostatkem této monografie je nízká míra reflexe důsledků absorbování nekomunistických kádrů v rámci DS. Posuny v názorech kádrů Levicových demokratů a narůstající převaha centristů by měly být nazírány a vysvětlovány i z tohoto hlediska. Zkoumané střední kádry však nejsou diferencovány z tohoto úhlu pohledu. Příležitostně rozlišování pozic jednotlivých názorových proudů (v některých pří-

padech totožných s organizacemi či skupinami začleněnými do DS; okrajově jsou postoje kádrů z těchto skupin zmíněny kupříkladu v souvislosti s problémem percepcie „vnitřní demokracie“ v DS; s. 108–110) nemůže takovou diferenciaci bezesbytku nahradit. Význam tohoto momentu lze přitom jen stěží zpochybnit: zatímco na národním kongresu PDS v r. 1997 73,1% delegátů tvořili bývalí členové PCI, na I. národním kongresu DS v roce 2000 to již bylo pouze 54,7% (s. 45). Autoři však tyto údaje nepokládají za jednoznačný důkaz nějaké proběhnuvší či probíhající strukturální proměny (s. 46). Jestliže ovšem dnešní Levicoví demokraté (DS) postupně absorbovali početné skupiny funkcionářů a členů nekomunistické provenience (republikánské, socialistické, sociálně-demokratické, křesťansko-sociální aj.), naskytá se otázka, proč v knize Bellucciho, Maraffiho a Segattiho absolutně převažuje perspektiva srovnávání DS s PCI? Jediným závažným a více méně racionálním vysvětlením v daném kontextu je, že právě k takové komparaci jsou k dispozici potřebná data nahromaděná z předcházejících sociologických průzkumů. Jestliže je však tato vazba (DS-PDS-PCI) natolik ústřední, proč tedy není srovnání úplné a nezahrnuje Stranu komunistické obnovy (PRC), případně Stranu italských komunistů (PdCI)? Právě při takovém srovnání by se nepochybně ozřejmily závažné rozdíly v transformaci a/nebo reprodukci profilu jednotlivých italských postkomunistických stranicko-politických aktérů, včetně směru a dynamiky jejich vývoje. Na takto zaměřené studie si však budeme muset zřejmě ještě nějaký čas počkat.

Maxmilián Strmiska